

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

‘Wees een christen, wees een democraat’

De christendemocratie is net als de sociaaldemocratie het contact met de eigen achterban verloren, stelt de Britse lord en Labour-afgevaardigde Maurice Glasman. In plaats van zich te bekommeren om arbeiders, boeren en lokale gemeenschappen zijn beide politieke stromingen in de ban geraakt van de EU en een globalistisch denken, waardoor ze zich te veel conformeren aan internationale verdragen. ‘De verplichtingen die daarvan uitgaan zorgen ervoor dat er geen politiek debat meer mogelijk is.’ Met Jeremia als voorbeeld pleit Glasman ervoor ‘het goede voor de stad te zoeken’.

door Maurits Potappel en Marc Janssens Potappel is fellow bij het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA en Janssens is hoofdredacteur van CDV.

De Britse lord Baron Maurice Glasman (1961) was in januari in Nederland, mede om over zijn recente boek *Blue Labour* te spreken.¹ Glasman is niet iemand om gemakkelijk in een hokje te plaatsen. Hij groeide op in een Brits-Joods arbeidersgezin, studeerde politieke filosofie in York en Florence, is vier jaar jazzmuzikant geweest, werd in 2011 tot baron verheven en trad toe tot het Britse Hogerhuis voor de Labourpartij. In 2009 richtte hij de beweging Blue Labour op, een stroming die bepleit dat waarden als vaderlandsliefde, geloof, familie en gemeenschap juist bij Labour en de sociaaldemocratie thuishoren. Glasman wordt dan ook wel als conservatief beschouwd en postliberaal genoemd, maar benadrukt zelf dat zijn

denken vooral veel paradoxen kent. Blue Labour is zowel nationaal gericht als internationaal, maar niet globalistisch, zegt hij. De stroming laat zich door het jodendom en het christendom inspireren, maar is ook seculier. Ze is conservatief, maar pleit ook voor hervormingen. Ze is voluit democratisch, maar ziet ook het belang van een elite.

Op de dag nadat hij bij de Nederlandse denktank Socires langs is geweest, past Glasman tijdens een interview met CDV in Leiden zijn boodschap voor het Britse Labour ook toe op het Nederlandse CDA. ‘De christendemocratie heeft een roeping om er te zijn voor mensen in hun onderlinge relaties en in hun lokale geworteldheid. Zoek de mensen in het land weer op. Ga

met hen in gesprek en luister naar ze. Regeringen en volkspartijen zijn er op dit moment meer op gericht om te voldoen aan allerlei internationale verplichtingen dan dan ze het welzijn van de eigen bevolking bevorderen. Vind je het gek dat populistten dan veel stemmen trekken?’

Wat was voor u de aanleiding om Blue Labour op te richten?

‘In 2008 brak de financiële crisis uit. Tegelijk bevond Labour zich ook in een crisis, omdat het experiment van de zogenoemde Derde Weg met New Labour mislukt was. Mijn moeder lag in die tijd op sterven, en ik weet nog goed dat we samen naar de televisie keken. We hoorden Gordon Brown, de toenmalige Labourpremier, zeggen dat het de bestemming van Labour was om het wereldwijde bankensysteem te redden. Mijn moeder, die al op 13-jarige leeftijd haar school had moeten verlaten om in een fabriek te werken, en die met Labour was opgegroeid, schudde haar hoofd en sloot haar ogen. Zij heeft me laten zien waar Labour zich wél voor moet inzetten. Niet voor een globalistisch economisch marktsysteem, maar voor de werkende middenklasse, waar familiewaarden, liefde voor de lokale gemeenschap, patriottisme, solidariteit tussen generaties en het belang van deugden en plichten weer centraal staan. Ze heeft in haar leven ervaren wat de politiek voor arbeiders kan betekenen. Bij haar sterven moest ze vaststellen dat Labour een totaal andere kant was opgegaan. Toen dacht ik: het is tijd om een nieuwe beweging binnen Labour op te richten.’

Komt Labour nu niet voor de arbeiders op?

‘De Labourpartij heeft de middenklasse in de steek gelaten door vooral in te zetten op liberaal-progressieve waarden zoals gelijkheid en diversiteit, waar de middenklasse weinig mee opheeft. Ook heeft Labour een te globalistische en abstracte agenda gekregen, waardoor het zich vervreemd heeft van mensen die vooral waarde hechten aan tastbare gemeenschappen, zoals

Maurice Glasman Foto: Parlement Verenigd Koninkrijk

een buurt, een dorp en een familie, maar ook de kerk en de vakbond. De conservatieve partij in het Verenigd Koninkrijk biedt wat mij betreft geen alternatief, omdat ook daar het kapitalisme te veel voet aan de grond gekregen heeft. En als we iets moeten bekritisieren is het de dominantie van het wereldwijde kapitalisme, dat van mensen goederen wil maken in plaats van hen te zien als onderdeel van een gemeenschap.’

Hoe groot is Blue Labour als beweging, en hoe zou u haar typeren?

‘In de praktijk is Blue Labour niet zo groot: er zijn zes mensen dagelijks bij betrokken. In het land zijn er echter tienduizenden mensen aangehaakt. Ik zie Blue Labour als een realistische partij; de werkelijkheid is onze norm. Volgens mij hebben we een aantal veranderingen goed ingezien. Daarbij denk ik aan de uitspraak van paus Franciscus, die zei: “We leven niet in een veranderend tijdperk, maar in een tijdperk van verandering.” Drie inzichten staan daarbij centraal. Allereerst het belang van de natiestaat voor de economie; dit heeft de covidcrisis goed laten zien. Daarnaast het feit dat de arbeidersklasse de verkiezingen bepaalt. Vroeger waren ze betekenisloos, of werden ze *deplorables* genoemd. En ten derde wijzen we op de plek waar mensen wonen. Die doet ertoe. Het gaat om de kleine dorpjes waar verkiezingen worden beslist. En in die dorpen wordt vaak heel anders tegen zaken als immigratie aangekeken dan in de nationale en internationale politiek.’

U verzet zich tegen massa-immigratie en de dwang van internationale verdragen, zowel Europees als internationaal. Maar we kunnen toch niet opeens het VN-Vluchtelingenverdrag opzeggen, omdat we vinden dat er te veel asielzoekers komen?

‘Ik denk inderdaad dat we het VN-verdrag moeten heroverwegen. Ik ben een Jood, dus ik begrijp heel goed het belang van asiel en de opvang van vluchtelingen. Maar de hele asielproblematiek is nu geglobaliseerd: het gaat om miljoenen mensen. Als we het VN-verdrag recht willen doen, kunnen miljoenen Chinezen er aanspraak op maken, omdat ze in hun land geen vrijheid van godsdienst kennen.

Ook elke Iraniër kan bij ons aan de deur kloppen, omdat er in dat land geen vrijheid bestaat. Het probleem met het VN-verdrag zal steeds weer terugkeren, terwijl de mensen in de steden en dorpen er niets over te zeggen hebben. Ze worden niet betrokken bij de vraag welke en hoeveel mensen asiel kunnen krijgen.’

Bent u tegen het VN-verdrag omdat er te veel asielzoekers zouden komen, of omdat mensen in de ontvangende landen niet bij het beleid betrokken worden?

‘Beide. Het is mijn overtuiging dat als je hun ernaar vraagt, de meeste mensen het onvoorwaardelijke recht op asiel niet zullen steunen.’

Pim Fortuyn

Ik denk dat we het VN-Vluchtelingenverdrag moeten heroverwegen

Maar mensen willen ook barmhartig zijn en vluchtelingen die aan de deur kloppen, opvangen. ‘Zeker. En dat zie je ook nu Oekraïners

massaal, ook in het Verenigd Koninkrijk, worden opgevangen. De noodzaak en dus de bereidheid om mensen uit onze omgeving op te vangen is zeer groot. Maar daarbij gaat het om mensen die van dichtbij komen en die we tijdelijk opvang bieden. Mensen willen goed doen, en dat moeten we ook blijven doen en zelfs nog méér doen. Het is de verplichting die van internationale verdragen uitgaat, die problematisch is. Mensen hebben er politiek gezien niets meer over te zeggen, omdat het ze wordt opgelegd.’

Is er verschil tussen vluchtelingen uit diverse landen en hoe we ons tegenover hen opstellen?

‘Natuurlijk maakt het uit waar iemand vandaan komt en waarom. Het Verenigd Koninkrijk handelt anders tegenover mensen uit landen

die vroeger kolonies waren dan die van elders komen. Weer anders is het met vluchtelingen uit Albanië, waarbij eerder sprake is van georganiseerde misdaad. Het is van belang dat we de asielstroom en massa-immigratie niet enkel vanuit de mensenrechten benaderen, maar ook vanuit de politiek. Als we het alleen vanuit internationale verdragen benaderen, wordt het debat al in de kiem gesmoord voordat het begonnen is. Dat zorgt voor enorme onvrede, zoals rond Pim Fortuyn bij jullie gebeurde. Het is belangrijk dat ook de middenklasse bij de asiel- en immigratieproblematiek betrokken wordt en inspraak krijgt. Luister naar hun kritiek. Nu word je als je kritiek hebt op immigratie weggezet als xenofob. Dat is volkomen onterecht.'

U heeft Oekraïense voorouders en bent er in augustus geweest. Hoe kijkt u naar de situatie in dit land?

'Ik steun Oekraïne voor de volle honderd procent in zijn strijd tegen Rusland; ik zou zelfs de Engelse vloot naar de Zwarte Zee willen sturen. Maar dat betekent niet dat ik niet kritisch ben op het beleid van president Zelensky. Zijn regering heeft de arbeidsrechten en de mogelijkheden van vakbonden ingeperkt. Het is één grote marktfantasie waarin de regering wil leven.'

Wat trof u aan in Oekraïne?

'Ik was uitgenodigd door de burgemeester van Odessa en wilde met eigen ogen zien wat daar gebeurt. Er is immers veel desinformatie. Ik was verbijsterd over het verdwijnen van de Joodse cultuur in Oekraïne. Sorry, maar ik moet wat getallen noemen. In 1941 waren er 2,5 miljoen Joden in Oekraïne; in 1943 nog slechts 150.000. Dit is pure genocide. De Joden die overleefden moesten zich aanpassen aan het communisme.

Er is daarom geen vernieuwing van het Joodse leven. In Odessa is er geen synagoge meer.'

Wat zegt dit u over de positie van Joden in Europa?

'Het is verschrikkelijk voor Joden in Europa. Engeland heeft nog een relatief grote Joodse gemeenschap. Maar ook daar is angst. Er is veel antisemitisme en Holocaustontkenning. Ik denk dat het grootste gevaar komt van moslimextremisten, maar het komt ook bij extreemrechts en zelfs binnen Labour voor.'

Jeremia

Hoe belangrijk is de joodse en christelijke traditie voor u?

'Heel belangrijk. Degene die me het meest heeft geïnspireerd, is de Joodse profeet Jeremia, omdat hij ondanks veel tegenstand de waarheid wilde blijven vertellen. Hij kreeg ontzettend veel kritiek met zijn boodschap dat het volk Israël naar Babylon moest. Hij werd in een put gegooid

en toch gaf hij niet op. Dit kon hij doen omdat hij het goede voorhad met de mensen. De tekst uit Jeremia 29 over "het goede zoeken voor de stad" is voor mij dan ook heel belangrijk. Maar ik ben ook erg geïnspireerd door het katholieke sociale denken. Dat is echt de schat waarop christendemocraten zitten, maar die ze helaas veronachtzamen.'

Waarom is dit denken zo belangrijk?

'De katholiek-sociale leer is daadwerkelijk een geschenk. Ze is geïnspireerd door de Bijbel maar dan tegelijk voor de lokale gemeenschap én voor de hele wereld, indachtig de pauselijke rede "Urbi et orbi". Ook sluit ze aan bij wat er leeft onder jongeren. Veel jonge mensen hebben een gevoel voor heiligheid. De natuur is heilig en

dat zien zij. Elke politieke filosofie moet mijns inziens een begrip van heiligheid hebben. Er is iets heiligs in mensen, maar ook in menselijke arbeid. Daarom vind ik de encycliciek *Laborem Exercens* van Johannes Paulus II uit 1981 ook zo mooi. Die bestaat nu zo'n veertig jaar, maar is nog steeds van grote waarde, omdat het werken verbonden wordt met een concrete plaats. Om die reden ben ik ook minder fan van de encycliciek *Laudato Si'* van paus Franciscus. Die ademt meer de geest van een wereldwijde ngo die in de plaats komt van de echte maatschappij; meer globalisme dan verworteling in lokale gemeenschappen. Deze encycliciek is daardoor als het ware een simulacrum, een afbeelding van de maatschappij. *Laborem Exercens* heeft veel meer oog voor *the common good*, het algemeen goede.'

Ook christendemocraten bepleiten dit algemeen goede of bonum commune. Wat verstaat u hieronder?

'Het heeft gemengde wortels. Er is natuurlijk de christelijke conceptie van common good via Thomas van Aquino. Maar het heeft ook klassieke wortels via Aristoteles, die het denken in deugden benadrukte, en via Machiavelli. Het is niet zo dat het common good een set van principes is die voor eens en voor altijd vaststaan. Het is een resultante van onderhandelingen. Het common good moet worden onderhandeld. Daarom zijn het politieke debat en de politieke ruimte ook zo belangrijk en moeten we ervoor waken dat deze ruimte wordt ingeperkt, bijvoorbeeld door de Europese Unie. Wat als burgers zeggen dat er in hun plaats geen ruimte meer is voor immigratie? Dan beperken de juridische en Europese verdragen de stem van het volk.'

Christendemocraten hebben aan de basis gestaan van de Europese Unie. Zaten zij daarmee volgens u op een verkeerd spoor?

'Christendemocraten als De Gasperi hebben veel goeds voor Europa gedaan. Maar ik ben heel kritisch op hoe de EU zich ontwikkeld heeft. Zeker sinds het Verdrag van Maastricht en het Verdrag van Lissabon is de ruimte voor soevereiniteit van landen zo gering dat afzonderlijke landen nauwelijks meer kunnen antwoorden op allerlei politieke gebeurtenissen.'

Hoe taxeert u de positie van de christendemocratie op dit moment?

'Ik zou zeggen: waar is de christendemocratie? Jullie hebben werkelijk een schat in handen als het gaat om de waarde van de politieke dialoog. In Nederland hadden jullie de verzuiling,

waar echt onderhandeld werd over hoe het goede leven eruit kon zien.

Christendemocraten zouden veel meer moeten putten uit hun rijke traditie, onder andere uit het katholieke

sociale denken. Zelf kwam ik ermee in aanraking toen mijn Italiaanse vriendin van destijds mij de encycliciek *Laborem Exercens* aanreikte. Ik bleef de hele nacht op om die te bestuderen en raakte erdoor gefascineerd. De taal en de boodschap zijn prachtig en zeer relevant.'

De gevallen mens

Waarom slaat het katholiek-sociale denken niet aan, denkt u?

'Dat is een vraag die ik aan jullie moet stellen. Waarom slaagt de christendemocratie er niet in het katholiek-sociale denken uit te dragen? Zelf denk ik dat het met angst te maken heeft. Angst om christelijk maar ook om katholiek genoemd te worden. Eenzelfde angst is er om over de waarden van familie en gezin te praten. Doe dat wel, maar betrek daarbij ook altijd de

kritiek op het kapitalisme. Want als je alleen over de familie praat, word je al gauw in een radicaal-rechts kamp geduwd. Het mooie van het katholiek-sociale denken over familie is dat het rekening houdt met de gevallen positie van de mens. De mens is tot het goede in staat, maar ook tot het kwade. Je moet je niet alleen over bedreigingen voor de familie uitspreken; dat is een doodlopende weg. Met Blue Labour willen we daarom bewust niet meedoen met een zogeheten culture war. We weten dat families gebroken zijn door scheidingen. Maar mensen houden van elkaar en willen voor hun ouders zorgen. Om die reden spreken we over de waarde van verbinding tussen generaties, en over de verhouding van kleinkinderen tot grootouders.'

'Vanuit het christendom kan zich een enorme sociale kracht uitstrekken over de familie en over de economie. Dat is een groot verschil met het kapitalisme, dat de mens vooral als goederen beschouwt. Ik kan christendemocraten dan ook alleen maar zeggen: sta voor jullie eigen denken. Verdedig de prachtige encyclieken en handel ernaar. De christendemocratie lijkt helaas haar centrale credo verloren te hebben, namelijk dat ook in de economie Christus Koning is.'

Wat bedoelt u daarmee?

'Dat de economie ten dienste staat van de mens en de menselijke waardigheid, en niet andersom. Jullie moeten naast de families, de boeren en de middenklasse gaan staan. Jullie zouden moeten opkomen voor de kleine plekken, de dorpen en de lokale gemeenschappen. Binnen het Koninkrijk is er een voorkeur voor de armen, voor de mensen die het niet breed hebben. Luister naar hen, zoals jullie ook vanuit het calvinisme hebben gedaan, dat in Nederland groot is geworden. Veel politici zijn te bang om

naar het volk te luisteren. Als je luistert, zie je dat veel mensen houden van het christendom, van hun dorp en van hun land.'

U pleit in uw boek om het woord 'contract' te vervangen door 'verbond'. Waarom is dat zo belangrijk? Zelfs Bijbelse partijen als SGP en ChristenUnie spreken in de politiek niet vanuit het Bijbelse begrip 'verbond'.

'Ik benadruk inderdaad het belang van dit Bijbelse taalgebruik. Het gaat erom dat niet alle relaties een keuze zijn die je zomaar even kunt opzeggen. Relaties gaan veel dieper en worden gegeven voordat we zelf een keuze maken. Het is van belang om dit te erkennen, en relaties niet te contractualiseren. Anders lopen we het gevaar dat mensen gezien worden als goederen. Het contractdenken komt er meestal op neer dat de

rijke over de arme heerst, terwijl het denken in een verbond de verbinding legt tussen generaties en oog heeft voor noties als vergeving en roeping. Wat ik altijd vreemd vind, is dat politici wel willen

spreken over het Bijbelse gebod om voor de vreemdeling te zorgen, maar de Bijbel dichtlaten als het over de economie gaat. Terwijl de Bijbel juist daarin heel veel te zeggen heeft en ervoor zorgt dat het marktdenken niet overheerst.'

Postliberalisme

Tegenwoordig is er veel aandacht voor het postliberalisme, de stroming die kritiek heeft op het liberalisme met zijn marktideologie, maar wel binnen de regels en overtuiging van de democratische rechtsstaat wil blijven. Beschouwt u zichzelf als een postliberalist?

'Ik word vaak zo genoemd en heb geen zin om veel tijd te besteden aan de ontkenning daarvan. De beweging is charmant in zoverre ze kritiek heeft op een door het kapitalisme gedomineerd

---

*Veel politici zijn te bang
om naar het volk te
luisteren*

liberalisme dat aan de markteconomie te veel waarde hecht. Maar er is ook een vervelende kant aan het postliberalisme. Hiermee doel ik op denkers als Adrian Vermeule, die het mijns inziens niet zo nauw nemen met allerlei fundamentele vrijheden als vrijheid van geweten en vrijheid van godsdienst. Daar distantieer ik me van. Ik heb meer met een begrip als subsidiariteit, dat in de christendemocratie centraal staat.’

Wat wilt u de christendemocratie verder meegeven?

‘Het is voor haar belangrijk te erkennen dat ze een synthesebeweging is. Aan de ene kant hecht de christendemocratie belang aan vrijheid en democratie. Christendemocraten geloven in fundamentele vrijheden: vrijheid van vereniging, van geloof en van meningsuiting. Daarnaast put ze uit geloof en de christelijke traditie.

Daarom is het ook christendemocratie, en niet bijvoorbeeld moslimdemocratie. Er is echter altijd een gevaar, ook bij de christendemocratie, dat ze kan ontsporen in de richting van radicaal-rechts. De christendemocratie heeft van oudsher de roeping om de balans te houden en kan daarom nog steeds een brugfunctie in politiek en samenleving vervullen. Net als de sociaaldemocratie moet de christendemocratie weer opkomen voor de gewone mensen. Mijn

belangrijkste oproep is dan ook: ga het gesprek aan met de mensen, luister naar ze, erken hun zorgen en laat die ook meewegen. Wees daarbij moedig, kom op voor christelijke waarden en zorg dat je vrijheid en democratie niet vergeet. Kortom: wees een christen, wees een democraat, wees een christendemocraat.’

De christendemocratie kan nog steeds een brugfunctie in politiek en samenleving vervullen

---

1 Maurice Glasman, *Blue Labour. The politics of the common good*. Cambridge: Polity Press, 2022.